

Előszó

Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus (A hajdani rózsza név csupán, pusztá neveket markolunk) – fogalmazott Clunyi Bernát *A világ megvetéséről* című versében, 871 évvel ezelőtt.* A szöveget a kortárs közgondolkodás számára Umberto Eco elevenítette fel *A rózsza neve* című regényében.** Bár a XII. században íródott mű pontos textusát illetően szakmai viták zajlanak, azt vélhetőleg senki sem vitatja, hogy a clunyi apátság szerzetesének gondolata nemcsak a középkori nominalisták és realisták vitájába illeszkedett, de helye lehet a nevekkel – s így az államok nevével – kapcsolatos mai okfejtésekben is. Nekem legalábbis ez jutott eszembe, amikor áttekintettem a magyar állam átnevezésével és az államok nevével kapcsolatos kérdéseket, s úgy láttam, hogy a rózsza, pontosabban az ősi Róma*** nevére való utalással számos elméleti összefüggés kifejezhető, vagy legalábbis sűrítetten megjeleníthető.

* Bernard de Clunisien: *De Contemptu Mundi. Une vision de monde vers 1144. Texte latin. Introduction, traduction et notes par Andre Cresson*, Turnhout: Brepols 2009. 126. (951. sor) és lásd még az ahhoz tartozó jegyzetet is, 256–257. Az idézett szöveg magyar változata Klaniczay Gábor fordítása. (A középkori szerző más ismert nevei: Bernardus Cluniacensis, Bernard de Clunisien vagy állítólagos morlaix-i születésére tekintettel Bernardus Morlanensis, Bernardo de Morlay, azaz Morlaix-i Bernát.)

** Vö. Umberto Eco: *A rózsza neve*, ford.: Barna Imre, Budapest: Európa 2007. 582. Lásd még Umberto Eco: *Széljegyzetek a Rózsza nevéhez*, in *uo.* 585.

*** Valószínű, hogy a másolások során a szöveg megsérült, s Clunyi Bernát eredetileg nem a hajdani rózsát (*rosa*), hanem a hajdani Rómát

Az államnevekkel kapcsolatos kérdéskör feldolgozásának közvetlen motívumát az jelentette, hogy a magyar állam alkotmányos neve 2012. január 1-jén *Magyarországra* változott. Ez az elnevezés az 1989 és 2011 között használt *Magyar Köztársaság* nevet váltotta fel a 2011. április 25-i alkotmány rendelkezése alapján. Az alkotmányos államnév megváltozása a 2010/11-ben bekövetkezett politikai-jogi változások kifejeződése és az állam ezt követő időszakra tervezett, azóta sok elemében meg is valósított további átalakításának előjele volt.

E kötetben az államok nevével kapcsolatos elméleti összefüggéseket elemzem, alkalmasint kitérve a magyar állam átnevezésének egyes kérdéseire is. Először az államok elnevezésének jelentőségére mutatok rá, majd az államnevek rendszerét, nyelvi jellegét és funkcióit tárgyalom. Elemzem az államok el-, át- és megnevezésének kérdéseit, és áttekintem az államnevek nyelvi értelemben vett fajtáit, érzékeltetve az azok kapcsán felvetődő főbb filozófiai és általános államelméleti kérdéseket is. Végül a magyar állam átnevezésének problémáit mutatom be. Már itt jelzem: akit csak a cím rejtélyének meg- vagy rejtélyességének feloldása érdekel, az kezdheti az olvasást a végén is. Ez már csak azért is megtehető, mert az államnevekkel kapcsolatos *általános* tételek és a magyar állam átnevezésével kapcsolatos *különös* megállapítások nem a „sequitur” viszonyában állnak, amennyiben az utóbbiak nem az előbbiből „következnek”. Ennek fejében viszont – reményeim szerint legalábbis – megállapításaim mindkét csoportja megáll a saját lábán is.

Az államok nevének kérdését a szakirodalomban ritkán elemzik. Ennek egyik oka feltehetőleg az, hogy a téma három tudományterület – az államtudomány (azon belül elsősor-

---

(*Roma*) említette. E szövegváltozat szerint *stat Roma pristina nomine, nomina nuda tenemus* (Az ősi Róma név csupán, pusztá neveket marcolunk). Ennek eredetiségét az valószínűsíti, hogy az előző (950.) sor így hangzik: *Nunc ubi Regulus aut ubi Romulus aut ubi Remus?* (Kb.: Hol van ma Regulus, Romulus vagy Remus?) A szöveg mindazonáltal az Umberto Eco által is idézett, a *rózsa* nevére utaló változatban terjedt el.

ban az államelmélet), a nyelvészet (azon belül főleg a névtudomány), valamint a földrajztudomány (azon belül pedig a kartográfia) – metszéspontján fekszik. De lehet, hogy nem is metszéspont ez, amire – ha így volna – többek figyelme is kiterjedhetne, hanem olyan elhanyagolt „senki földje”, amely iránt mindhárom irányból csak kevesen érdeklődnek. Ennek következtében a téma szakirodalma nem mondható túl bőségesnek. Abban bízva, hogy lesznek majd, akik folytatják a kutatást, az írás végén közzéteszem a bibliográfiai adatgyűjtés eredményét is, függetlenül attól, hogy az adott művet közvetlenül fel tudtam-e használni az itt következő rövid értekezéshez.

A *Függelék*ben az államok három listáját teszem közzé. Az egyik a magyar Földrajzinév-bizottság *Ország- és területnevek* címen időről időre megjelentetett, újabban interneten közreadott államnévjegyzéke. Néhányan ezt tekintik a „hivatalos” magyar nyelvű államnévlistának; a szövegben kitérek rá, hogy mit érthetünk e hivatalos jellegén. A másik az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoportja és az ENSZ Közgyűlési és Konferenciamenedzsment-osztály Dokumentációs Divíziója által gondozott egyik államnévjegyzék, mely angol, francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelven közli az államok nevét. Végül a harmadik egy magyarázó jegyzetekkel ellátott „saját lista”, amely nem teljesen egyezik az előbbiekkal, s nyilvánvalóan csak szakirodalmi jelentősége van. E vonatkozásban azonban azzal a reménnyel bocsátom a szakmai nyilvánosság elé, hogy az első kettővel összevetve vagy más módon használva elméleti reflexiók tárgya lesz. E harmadik lista végén megadom az „államok” és a „nem államok” közötti határterületen elhelyezhető „államtöredékek” és „töredékállamok” nevét, valamint – elsősorban a kuriózumok iránt érdeklődők számára – utalok az ún. projektállamokra is. Ha az Olvasó ezzel a különös kifejezéssel még nem találkozott, azon nem kell csodálkoznia. Ez a hazai terminológiába itt bevezetni kívánt kifejezés – *projektállam* – azokra a játékosan komoly vagy komolytalan, de valamilyen szempontból szellemes kísérletekre utal, amelyek keretében államokat vagy legalábbis államszerű képződményeket kíván-

tak létrehozni, és ennek valamilyen elméleti tanulsága lett vagy lehet. Ezek részleteit a jegyzetekben fejtem ki, s abban bízom: e kis kötet egyik sajátos vonása az, hogy a jegyzeteket ugyanolyan gondosan érdemes átolvasni, mint a főszöveget.

Végül szeretnék köszönetet mondani mindazoknak – intézményeknek és személyeknek –, akik hozzájárultak e mű megszületéséhez. Így a *Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának*, amely szakmailag ösztönző, az emberi kapcsolatokat illetően pedig kiváló feltételeket biztosított az elméleti kutatómunkához. A nemrég megszüntetett *OTKA-programnak*, mely a korábbitól eltérő feltételek, illetőleg szervezeti keretek között és módon, de ma is támogatja az államelméleti kutatásokat. Köszönettel tartozom azon kollégáimnak, akik az itt olvasható szöveg valamelyik korábbi változatát vagy annak egy részét előzetesen véleményezték és bírálták, illetőleg beszélgetéseink során tanácsokat adtak a téma elemzéséhez: Drinóczi Tímeának, Egresi Katalinnak, Ganczer Mónikának, Garai Borbálának, Gercsák Gábornak, Kardos Gábornak, Kecskés Gábornak, Paksy Máténak, Pruzsinszky Sándornak, Rajky Csabának, Rácz Lajosnak, Rixer Ádámnak, Sulyok Gábornak, Szabó Miklósnak, Szigeti Péternek és Tamás Andrásnak. Szakmai észrevételeikre és kritikáikra sok esetben figyelemmel voltam a szöveg írása során, s ha valamelyik megjegyzésükkel esetleg nem értettem egyet, az is az épülésemet szolgálta. A szövegben maradt hibákért vagy tévedésekért természetesen a szerző felel.

Kelt a Budapest–Bécs közötti gyorsvonaton,
Győr előtt, 2015. május 17-én

Takács Péter